

ایکینچی جلد

۱۹۳۶

تورکیات مجموعہ سی

استانبول دارالفنون تورکیات استیتوسی طرفندہ نشر ایملیر

مدیر:

کومرسلی زاده محمد فؤاد

استانبول دارالفنونشده «تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسی

استانبول - دولت مطبعہ سی

۱۹۳۸

اورن آمیاده

اسلامیتک انتشار ایتدکی زمانه عابد بر آبد

و . بارنولد

شورالر اتحادی علوم آقاده-یسی اعضاسندن

روس علوم آقاده-میسنک آسیا موزه-سی ایچین ۱۹۱۴ سنه-سندده «احمد زکی ولیدی» طرفندن آلدده ایدیلن یازمالر آراسنده، لسان و املا-ی قدیم اوزره یازیلش آنیم برتفسیر تورکی واردر [Cod. Mus. As. 332 co-Walidow; 1914, Nr. 2475]. باش طرفلری بوزوق اولان یازما [ورق ۱] ۱۸ نجی سوره-نک دردنجی آتی ایله باشلايور . عربجه متنک سطرلری آراسنه تورکجه ترجمه-سی علاوه ایدیلشدر . مذکور سوره-نک نهایتنده ینه تورکجه اولارق تاریخ مقدس ایله پیغمبرک حیاتنه عائد حکایه لر موحوددر . ۴۰ و ۴۱ نجی ورقلر آراسنده بویوک بر قسم نقصاندر ؛ بناءً علیه قرآنک متنندن یکریمی ایکنجی سوره ایله (اون برنجی آیتدن صوکر) ۲۳ - ۴۷ نجی سوره-نک نهایتی نقصاندر . ۷۵ نجی سوره [۲۷ نجی آیتدن صوکر] ایله ۷۶ و ۷۷ نجی سوره-لرک نهایتی یالکزر عربجه متنده مذکور اولوب ترجمه-سی یوقدر . بر جوق یرلرنده متن داخلنده کی ترجمه لر یرینه ، مختلف قرآن آیتلری آراسنه درج ایدیلش اولان تورکجه شرحلر اقامه ایدیلشدر . اثرک نهایتنه یاقلاشیلدجه ، مؤلف ، تورکجه دن ، مادرزاد لسانی اولدیغی آکلاشیلان عجمجه به داها صیق اولارق آتلايور . کذلک تورکجه متنده ده آرا صیرا اسکی عجمجه کله لر استعمال ایدیلکده در : «مسجد» یرینه «مزکیت» کی [ورق ۱۷ ب ، ۳۹ آ ، ۱۳۹ ب ، ۱۴۴ ب ، ۱۴۵ آ] . بواثرک کاشفی ، یازما حقنده یالکزر قیصا برنوط نشر ایتشدرکه [۱] ، بو نوطده «پ . مه لیورانسکی» طرفندن [۲] ۷۱۰ هـ تاریخنده وجوده کتیریلن «ربغوزی» نک «قصص

[۱] زایسکی ، XXIII ، ص ۲۴۹

[۲] «المظفریه» بارون روزن نامه نشر ایدیلشدر ، ۱۸۹۷ ، ص ۲۷۹ - ۳۰۸ ؛ بریتیش موزه نومده کی یازمه به نظراً مکمل [ریو Rien نک تورکجه یازمه لری ، ص ۲۶۹-۲۷۳] .

الانبا « سەنە ئاۋد نا تمام پارچا ايله ، لسان آبدەسى اولمق دولايىسىلە ، مقايىسە ايدىلەن تفسىرك داھا اسكى اولدىنى قىد ايدىلشدر . « سالەمان Saleman » تفسىرك لسانى داھا تقضىلاتلى تدقيق ايدەجكدى ؛ شىمدى ايسە « آ . سامائىلوويچ » طرفدن تدقيق ايدىلەجكدى . دائىما تكرر ايتىمكدە اولان « يىلافىچ » (پىغمبەر) ايله « سىف » - « سو » يىرنە - كەلەرى ، لسانك اسكىلكنە و « رىغوزى » اترىنك لسانى ايله قرابتى اولدىغىنە كافي دليل تشكىل ايدەبىلىر . صىق صىق ذكر ايدىلان « يىلاق » كەلەسى (پك معناسىنەدر) ، هم تفسىردە هم دە « رىغوزى » نك « فصص » ندە مشتركدىر : [يىلاق اسان ، يىلاق بىخشى ، يىلاق خوش ، يىلاق اولوغ] .

تەننى بوفا معناسىنە اكثريا « اذكو » ياخود « ازكو » و « يفوز » كەلەرى اسستعمال اولوتوبوز ؛ فقط بعضاده مثلاً صوك سورەبە ئاۋد شرحدە [ورق ۱۴۷ ب] « بىخشى » و « يمان » كەلەرى دە قوللانيلمقدهدر :

« شيطان شتر دىن (!) آدم شترى يمان راقى ترور » .

تفسىردەكى اسكى كەلەرنى آراسىندە صهرىث عنوانلردىن اولان « ايجى » [۱] - يعنى « آغا » كەلەسى دە واردىر :

« حمزه بن المطالب يىلافىچ عەنىنك ايجى اردى » [ورق ۲۷ ب]

اكثريا اقربا معناسىنە « قداش » كەلەسى قوللانيلمقدهدر [۲] . مثلاً « يوسف » ، « ماري » نك قداشيدىر [ورق ۱۷ ب] .

« سامائىلوويچ » كى نظر دىقمى جلب ايتىدىكى برفقرە [ورق ۶۵ ب ، ۵۵ نجى سورەدە ۲۹ نجى آيتە ئاۋد شرحدەدر] بالخاصە مەمەدر : بوفقرەدە ، اورتا آسانك توركجە مەنلەردىم اوزمانە قادار بولونمايان « چلبى » [۳] كەلەسى واردىر . بو كەلە دىنى بزمعنادە قوللانيلمور ؛ سىياچى بركولەنك افندىسىنە خطابى طرزىندە [ياملىم] قوللانيلمور [بر وزير حكمدارىنە

[۱] باقىكز : سلچوقى تارىخى كىياق ، هوتىما طبعى ، ج ۲ ، ص ۱۳۳ ؛ ناشرىك نوطەسىنە ئاۋد « بارون روزەن » كى تصحىحاتى ، زاپىسكى ج ۴ ، ص ۴۵۰ ؛ - اورخون كىتابلەرنە æi « رادلوف » ، اسكى تورك كىتابلەرى ، ۹۵ ؛ - « طومەن » ، اورخون كىتابلەرى ، ۱۲ ، ۴۴

[۲] فون لوق ، Chustuanift . ص ۱۷ ، سطر ۲۵

[۳] اسلام آنىقلاپەدىسىندە « چلبى » حقندەكى مقالەم ، ج ۱ ، ص ۸۶۶ ف

«کل بوم هونی سانه» آیتنی ایضاح ایدرکن شاشیریور؛ سیاهی کوله حکمدارک سؤالنه جواب ویرمکی درعهده ایدیور؛ حکمدار کوله نك جوائیله زیاده سیله تظمین ایدیلدیکنندن، وزیر، حکمدارک امریله لباس و مقامنی در حال کوله یه ترك ایدیور [.

تفسیرک لسانی هیچده متجانس ده کیلدر؛ پیغمبر معناسنه «یلا فچ» دن باشقا «رسول»، پیغامبر، ایلیجی» [«ایلچو» دخی یازیلور، ورق ۷۲ ب و ۷۳ آ] کله لری ده قوللا نیلمقده در. عجمجه «میرزاده» [ورق ۹ آ] نسبه داها اسکی بر زمانه حائدر. بوتون بونلر، تقریباً شیمور دوزیه عائدی حتمل اولان بویاز ماده، اصل اثرک لسانک قسماً یکیشدیر یلدیکنی کوستریور. تفسیر، یالکیز لسان متبعلری ایچین دکیل، اسلامیتک انتشاری زمانه عائد بر آبد اولاق خیلدیله تاریخ مدنیت متبعلری ایچین ده پک زیاده اهمیت حائدر؛ ته گیم، اوتوز سنه اول «براون» طرفندن تدقیق ایدیلن عجمجه تفسیرده بویله ایدی [۱]. هرایکی اثرده آتویم و تازیحسردر. هر ایکی یازمانک محتویاتندن ده، مؤلف ایله مملکتی و حیاتی حقیقه یالکیز بالواسطه معلومات آلد ایدیله یلمکده در.

توریکجه، تفسیر، اسلاملرله همحدود اراضیده، تورک ساحه سنه قارشى «ماوراءالنهر» ده یازیلشدر. خکایه ایدرلرکه «سمرقند» ده، «بخارا» ده، ویا «ماوراءالنهر» ک هر هانکی بر طرفنده اطفاقی مشکل بر تحریق ظهور ایتدیکی زمان «اصحاب الکهف» ک اسملری بر منصووی کاخداوزریه یازیلوب آتسه آتیلرسه آتش همان سوزایمش [۲]. مؤلف بالذات بو وقعه نك شاهدی اولدیغی ادعا ایدیور. [ورق ۹ آ]. «علما لاز انداغ ایمشیلار کیم قایم یردا اوت توتاشسا انداغ کیم سمرقندیا بوخارادا توتشور ارسا ماوراءالنهر نیا توتشور ارسا اوتنی اوچوروو نیلماسالار عاجز بولسالار اوتنی اوزیتماق اوچورماک اوچون اصحاب الکهف اتلارنی منصوری کاغذ اوزا تیب اول اوتغا کامشسا اوت اوچکای تنکری تعالی قدرتی بر لایتب ایمشیلار اول ایت ایتنی بو اتلارنی کشماک لیکنی کتاب قوشغوجی مصنف یاد قیلماق (!) ولیکن کیندین الحاق قیلمش لار کیم تیب بتیلدی).

[۱] JRAS ، ۱۸۹۴ ، ص ۴۱۷-۵۲۴

[۲] «طبری» تفسیرنك کنارنده بولونان «تفسیر نیشابوری» یه باقیکر ، ج ۱۵ ، ص ۱۲۰ : «عن ابن عباس از اسماء اصحاب الکهف تصلح لاطلب والهرب واطفاء الحریق تکتب فی خرقة ویری بها فی وسط النار» .

اصحاب کھف افسانہ سنک اور تا آسیادہ «تورفان» جوارندہ کی ساحہ یہ حصروتحدید ایدیلدیکی معلومدر. تفسیرک مؤلفی بونوع مطابقت Identification لردن خبردار ده کیلدر. اونک فکرنجہ اصحاب کھف یونانی ایدیلر، «افسوس» اسمندہ کی یونان مملکتندہ یاشارلاردی [یونانی ایلندا بیرایل اردی افسوس اتلیغ]؛ اصحاب کھفک اویقویہ دالماسی ایله اویقودن اویانماسی آراسندہ کچن مدت ظرفندہ بومملکتندہ حاکمیت یونانیلردن رومالیلرم کچمشدی: [ورق ۹۰ اول مملکت یونانی لاردین باردی رومی لارغا توشدی]. پیغمبر افسانہلری، دوغرو اولارق سوریه و دولا یسیله فلسطینه انحصار ایتدیرلمکدهدر. «قدس» دائماً «بت المقدس» تسمیه ایدیلکدهدر. «عیسی» نک حیاتندن بحث ایدیلدیکی زمان - غریبدرکه - «مصر» فراردن بحث ایدیله جک یرده «سوریه» یہ [شام] فراری ذکر ایدیلیور: «عیسی» «شام» دن «قدس» عودت ایدیور [ورق ۱۸۰ ب].

المزده کی یازی، محتویات و شکل اعتباریله قرآن تفسیرلرینک ایلک دورینه عائددرکه، «غولب تسیهر» نظرآ، «تفسیر طبری» بو دورک اعتلا نقطه سنی کوستریر.

بو کتاب، بویوک برقیمی «ابن عباس» ارجاع ایدیلن عینی عنعنوی تفسیر اولوب «حسن البصری، مقاتل، قتاده» الخ کی تکرر ایدن عینی راویلری، ومؤخر کلامه عائد هیچر ایز بولونمخسزین پیغمبرلره عائد مفصل افسانہلری احتوا ایدر. مؤلف بوخصوصه عائد کتابلره کافی درجه ده واقفدر؛ «محی الدین بن صائب الکلبی» [وفاتی ۱۴۶ هـ] نک زمانزده موجود ایلمايان معروف قرآن تفسیرندن بحث ایدیور [۱]؛ «ابو بکر» «الکلبی» یہ استناداً ایلک مسلمان اولارق کوستریلمکدهدر: [ورق ۷۳ آ. - ۵۷ نجی سورہ ۱۰ نجی آیت]:

«الکلبی ایتور بوآیت ابو بکرالصديق رض اوجون ایندی ایننک فضل ارتوق ایننک اوجون کیم اول مسلمان اول بولدی.»

«محی الدین ابن اسحاق» ک تاریخ کتابی اثرک متعدد یرلرنده ذکر اولونویور؛ [ورق ۴۹ ب. - قرال Tubtā نک مکہ، مدینه و یهودیلر ایله اولان مناسباتی] [۲]، [ورق ۱۴۲ ب. -

[۱] باقیکر: زاخاو، ابن سعدده، ج ۳، مدخل ۲۲

[۲] باقیکر: طبری تاریخی، ج ۱، ص ۸۹۲؛ طبری تفسیری، ج ۲۶، ص ۹۷

خريستيانلار ك «ذونواس» زمانده تعقيبلىرى [۱]. ۹۳نجى سوره ۱۰نجى آيتە [ورق ۱۳۷آ] «صوفى ابراهيم بن ادهم» ك بر كلامى علاوه ايدىلشدر :
 «ابراهيم بن ادم (!) ايتدى ناكاه قوم تيلانچى لارا آ زوقيمز آخرت غا التور تير»
 ۸۰نجى سوره يه عائد اولارق ، ۳۲۱ ھ تاريخنده وفات ايدىن نحو يوندىن «ابن دريد» .
 عطفاً دىنيلىور كە [ورق ۱۲۵آ] ، اكر پيغمبر كنديسنه نازل اولان وحيلردن ھرھانكى بريسنى كتم ايتىس اولسايدى ، بونى ، مطلقا بالذات جناب حق طرفندن امر ايدىلش اولدينى ايچين ياپمىش اولوردى :

«ابن دريد ايتور اكر يلافيج عه قرآندا نارسا يشورور ارسا بو آيت نى يشور غاي اردى» .

«ربغوزى» نك «قصص الانبيا» سنده اولدينى كې [۲] ، اورتا آسي يايه اسلامار طرفندن كتيريلان حرب محاصره آلتى ايچون - كە اكثريا «منجنيق» اولدينى حالده بوراده «منجنيق» در - شيطانك ايجاد كرده سى اولدينى ونمروذك شيطاندن آلدېنى بيان ايدىلىور [ورق ۳۸ ب] :

«نمرودايدى ابليس ناحيله اوكراتورسن ككتور كيل تيب ابليس منجنيق قىلو بردى اندا اونكدين كيم ارسا منجنيق نى كورمىشى يوق اردى بيلماس اردى لار»

۴۹نجى سوره ۱۱نجى آيتە مربوطاً نسبى حقنده طعن وتشنيعدە بولونيلا مھتدى بر يھودى قازيسنى پيغمبرك ناصل تسلى ايلديكى حكاية ايدىلىور :

«ابن عباس ايتور بو صِفَت بنت اخطب كلدى پيغمبرعه قتيلا يغلايو ايتدى يارسول الله منك عيب قىلورلار ايتورلار ياكلو ديه تيويعنى جهودية تماك بولور پيغامبرعه ايتدى سن نيشا تيمادك منم اتام هارون تيوي واتام قرداشى موسى بن عمران تيوي ورسوليم محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم تيوي [۳] .

مؤلفك ، قرآن متننى قارئلرينه خالص تور كجه كهلرله ايضاح ايچين اوغراشمەسى ، حرث تاريخى اعتباريله چوق مھمدر . الله «تنكري» كلمە سيله كوستريلدىكى كې ، شيطان دخى

[۱] طبرى تاريخى ، ج ۱ ، ص ۹۱۹ ؛ «نولده كە» طرفندن مترجم طبرى ، ص ۱۷۶ .

[۲] قصص ، قازان ۱۹۰۸ ، ص ۸۳

[۳] طبرى تفسيرنده مقيد اولان [ج ۲۶ ، ص ۸۴] «حسن بصرى» نك سوزلىرى متعاقباً كلىور .

آرا صبرا [سوره ۲۲، آیت ۳. - ورق ۴۰ آ] «ياك» کله سیله افاده ایدیلکده در. «ملك» ایچین خریستان [۱] ومانجه یئست [۲] متلرده اولدینی کی دائماً عجمجه «فرشته» کله سی استعمال ایدیلورکه، یرینه باشقا بر تورکجه کله بولونامادینی آشکاردر. «بورخان» کله سی بودیزمه محب اولان مانجه یئستلرده بالطبع تماماً باشقا بر معناده در؛ مسلمانلر ایچین «بورخان» یالکر بر صمدن عبارتدر. «داقانوس» وملت «بورخان» طاپارلر [ورق ۹. - بورخانغا تنور اریلار]. (ابراهیم) که تحریب ایتدیکی بوتلره «بورخان» دیورلر [سوره ۲۱، ورق ۳۸ آ]. ۵۲. نجی سوره ۲۹ نجی آیتده [ورق ۳۷ آ] «كاهن» «خام» [قام یرینه] کله سیله افاده ایدیلور ۱۰۵ نجی سوره يك هسیرلده نکوس negus «جیش بکی» اولارق مقیددر.

[Asia Major مجموعه سنک ایکنجی جلدینک ابرنجی جزؤده (۱۹۲۵). انتشار ایتشدیر. «کورلی زاده احمد جمال» یک طرفدن ترجمه اولونمشدر.]

[۱] ف. ق. مولار، اوینورقا (۱۹۰۸)، ص ۲۰

[۲] رادلوف، Chuastuanift، ص ۳۸. - «فون لوقوق» Chuastuanift، ص ۱۹

(سطن ۳۸).

ut, M - "ft. J. I. *

صاحب کرای عاتق باران

توزیات محمودی - اکتیوی